

ОСОБЛИВОСТІ ДЕРЖАВНОГО РЕГУЛЮВАННЯ ІННОВАЦІЙНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ

І. В. Моргачов

*Технологічний інститут Східноукраїнського національного університету ім. В. Даля,
пр. Радянський, 59а, м. Северодонецьк, Луганська обл., Україна, 93400.*

E-mail: manage_nasa@mail.ru

Отримана 20 лютого 2011, прийнята 22 квітня 2011.

Анотація. В статті конкретизовано особливості державного регулювання інноваційної діяльності та участі науково-технічних систем в цьому процесі. Обґрунтовано такий принцип реалізації державної інноваційної політики як пріоритет в підтримці державними органами влади інноваційних проектів, а не інноваційної інфраструктури. Запропоновано розглядати побічний результат від реалізації інноваційних проектів у вигляді збільшення податкових надходжень до державного бюджету в якості фінансової основи нейтралізації ризику таких проектів. Здійснено порівняння позитивних рис і недоліків форм управління інноваційними проектами та їх фінансування. Акцентовано увагу на позитивних рисах спільної реалізації інноваційних проектів державними і недержавними структурами. Визначено наявність певної шкоди для національного господарства спрощеної форми оподаткування в частині нейтралізації мультиплікаційного ефекту від реалізації інноваційних проектів. Розглянуто проблеми державного регулювання інноваційної діяльності і напрями його удосконалення.

Ключові слова: інноваційний проект, інноваційна діяльність та її державне регулювання, побічний результат та ризик інноваційних проектів, науково-технічні системи.

ОСОБЕННОСТИ ГОСУДАРСТВЕННОГО РЕГУЛИРОВАНИЯ ИННОВАЦИОННОЙ ДЕЯТЕЛЬНОСТИ

И. В. Моргачёв

*Технологический институт Восточного украинского национального университета им. В. Даля,
пр. Советский, 59а, г. Северодонецк, Луганская обл., Украина, 93400.*

E-mail: manage_nasa@mail.ru

Получена 20 февраля 2011, принята 22 апреля 2011.

Аннотация. В статье конкретизированы особенности государственного регулирования инновационной деятельности и участия научно-технических систем в этом процессе. Обоснован такой принцип реализации государственной инновационной политики как приоритет в поддержке государственными органами власти инновационных проектов, а не инновационной инфраструктуры. Предложено рассматривать побочный результат от реализации инновационных проектов в виде увеличения налоговых поступлений в государственный бюджет в качестве финансовой основы нейтрализации риска таких проектов. Осуществлено сравнение достоинств и недостатков форм управления инновационными проектами и их финансирования. Акцентировано внимание на достоинствах совместной реализации инновационных проектов государственными и негосударственными структурами. Определено наличие некоторого вреда для национального хозяйства упрощенной формы налогообложения в части нейтрализации мультипликационного эффекта от реализации инновационных проектов. Рассмотрены проблемы государственного регулирования инновационной деятельности и направления их совершенствования.

Ключевые слова: инновационный проект, инновационная деятельность и ее государственное регулирование, побочный результат и риск инновационных проектов, научно-технические системы.

CHARACTERISTIC PROPERTIES OF STATE REGULATION OF INNOVATIVE ACTIVITIES

Morgachov Ilya

*Engineering Institute of Vladimir Dahl East-Ukrainian National University,
59a, Sovetsky Av., Severodonetsk, Lugansk Region, Ukraine, 93400.*

E-mail: manage_nasa@mail.ru

Received 20 February 2011, accepted 22 April 2011.

Abstract. The article defines features of the state regulation of innovative activities and involvement of scientific and engineering systems in the process. The principle of state innovative policy implementation as the priority in innovative projects backing but not the innovative infrastructure by governmental authorities has been valid. The incidental result of realization of the innovative projects has been proposed to consider in the form of increased tax revenue to the state budget as the financial base of risk neutralization of the projects. The advantages and disadvantages of the innovative project management forms and their financing have been compared. The attention has been given to the merits of the joint realization of the innovative projects by state and non-state structures. There has been some damage for the national economy of the simplified taxation form in the part of multiplying effect neutralization from the innovative projects realization. The problems of public regulation of innovative activities and the trends for their improvement have been considered.

Keywords: innovative project, innovative activities and government regulation, incidental result and innovative projects risk, scientific and engineering systems.

Вступ

Розвиток національного господарства неможливий без інноваційної діяльності. Значним чинником, що впливає на останню, є відповідне державне регулювання. В таких умовах дослідження особливостей державного регулювання інноваційної діяльності набуває актуального значення. До того ж, в процесі відповідного державного регулювання певну роль відіграють науково-технічні системи країни. Виходячи з цього особливості взаємозв'язку державного регулювання інноваційної діяльності і науково-технічних систем певним чином впливають на національне господарство.

Аналіз робіт [2–11] дозволяє виявити значну популярність інноваційної тематики серед вітчизняних науковців, які визначили багато проблем інноваційної діяльності, охарактеризували існуючий стан її державної підтримки. В переважній більшості цих робіт домінує детальний і ґрунтовний аналіз стану і проблем інноваційної діяльності, однак рекомендації цих робіт є переважно малоконкретного характеру з низьким рівнем деталізації. Дослідниками обґрунтовано не повний перелік напрямів удосконалення державного регулювання інно-

ваційної діяльності. Недостатньо уваги приділено питанню пріоритетності інноваційних проектів і науково-технічних систем.

Метою досліджень є конкретизація особливостей державного регулювання інноваційної діяльності та участі науково-технічних систем в цьому процесі.

Основна частина

На додаток до визначених в нормативній базі [1] принципів державної інноваційної політики нами пропонується наступний: пріоритет в підтримці державними органами влади інноваційних проектів, а не інноваційної інфраструктури. Основними складовими останньої є науково-технічні системи. Причинно-наслідковий зв'язок державної підтримки інноваційних проектів наведено на рис. 1.

Вищенаведений зв'язок представлено в спрощеному виді, однак сутність його полягає в тому, що крім прямого результату від реалізації інноваційного проекту є і побічні, що в цілому впливають на збільшення обсягів виробництва і реалізації товарів (робіт, послуг) і інноваційного потенціалу науково-технічних систем. До того

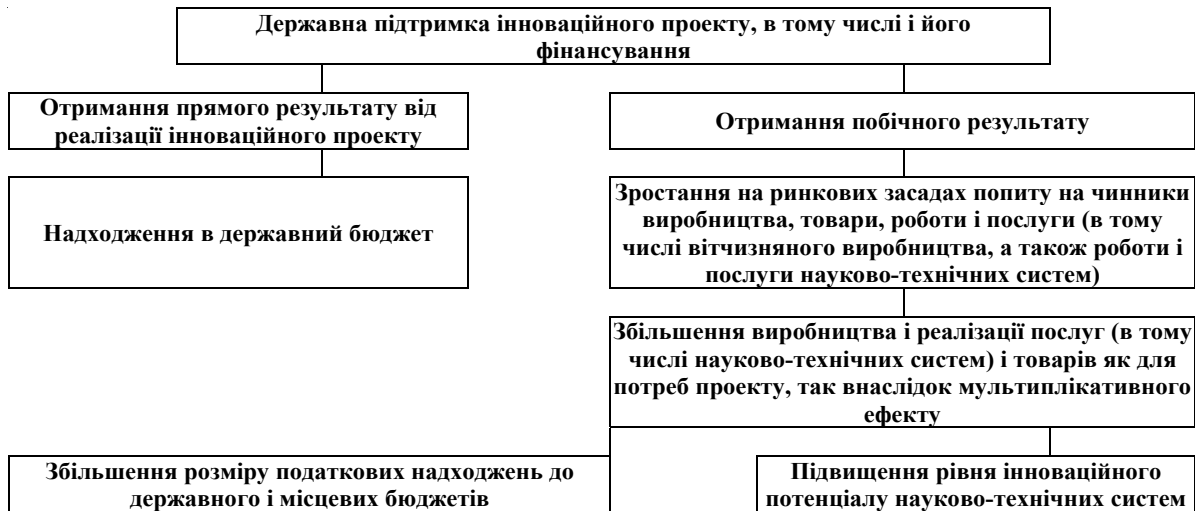

Рисунок 1. Причинно-наслідковий зв'язок державної підтримки інноваційних проектів.

ж, має місце мультиплікативний ефект, який також можна розглядати як побічний результат.

Особливістю побічного результату є те, що навіть при «провалі», тобто невдачі самого інноваційного проекту і неотримання прямого результату, побічний результат буде мати місце. Тобто ці результати інноваційного проекту: прямий і побічний – не залежать один від одного. Іншою особливістю побічного результату є те, що його отримує держава у вигляді збільшення розміру податкових надходжень. Інші суб'єкти господарювання, коли вони фінансують інноваційні проекти, в частині отримання побічного результату отримують певну користь від реалізації таких проектів, однак в цілому, в той час як для кожного з них (і особливо для інвестора) питання отримання такого ефекту є невизначеним. Таке явище ставить державу в більш кращі умови в порівнянні з недержавним сектором економіки при інвесту-

ванні інноваційних проектів. За рахунок відповідного побічного результату може здійснюватися нейтралізація підвищеного ризику при реалізації інноваційних проектів. До того ж, держава також отримує побічний результат від здійснення інноваційних проектів навіть за умов, коли такі проекти повністю фінансуються за кошти недержавного сектору економіки.

Порівняння позитивних рис і недоліків при реалізації інноваційних проектів в залежності від того, хто управляє відповідним проектом, наведено в табл. 1.

За умов, коли фінансування повністю або частково здійснюється за рахунок державного бюджету, а управління інноваційним проектом – недержавними структурами, відбувається об'єднання позитивних рис, однак з'являються нові недоліки (табл. 2).

Об'єднання позитивних рис при спільному фінансуванні інноваційних проектів робить

Таблиця 1. Порівняння позитивних рис і недоліків при реалізації інноваційних проектів

Управляють і фінансують державні органи влади		Управляють і фінансують недержавні структури	
недоліки	позитивні риси	недоліки	позитивні риси
1) бюрократичність, 2) можливість зловживань (відкати), 3) низький рівень мотивації держслужбовців.	1) наявність і можливість концентрації і використання значного обсягу ресурсів, 2) отримання побічного результату і можливість його використання для нейтралізації інноваційного ризику.	1) проблематичність акумулювання і використання значного обсягу ресурсів; 2) неможливість отримання побічного результату.	1) високий рівень мотивації; 2) більш адекватна і швидка реакція на зміни середовища; 3) більший рівень гнучкості.

Таблиця 2. Порівняння позитивних рис і недоліків при спільній реалізації інноваційних проектів

Управляють недержавні структури, а фінансують державні органи влади	
недоліки	позитивні риси
1) необхідність узгодження інтересів різних учасників; 2) можливість конфлікту між учасниками проекту; 3) більш високий рівень накладних витрат на управління проектом.	1) наявність і можливість концентрації і використання значного обсягу ресурсів, 2) отримання побічного результату і можливість його використання для нейтралізації інноваційного ризику; 3) високий рівень мотивації; 4) адекватна і швидка реакція на зміни середовища; 5) високий рівень гнучкості.

необхідним акцентування уваги на такому заході підтримки інноваційної діяльності з боку державних органів влади.

Оскільки майже всі інноваційні проекти є інвестиційними, то природа мультиплікативного ефекту від цих проектів майже однакова. Тобто первісна сума інвестицій дає ефект, що повторюється неодноразово.

На жаль, збільшення розміру сплати податків внаслідок мультиплікативного ефекту не відбувається, якщо такі податки не залежать від обсягів діяльності, наприклад, як фіксований податок, податки за спрощеною формою оподаткування. Отже зростання частки видів і обсягів діяльності, що оподатковуються за спрощеною формою оподаткування, нейтралізують мультиплікативний ефект в частині збільшення податкових надходжень від інвестиційної і інноваційної діяльності. Це є нешкідливим для національного господарства, коли майже всі інвестиційні і інноваційні проекти здійснюються недержавним сектором економіки. В умовах, коли значну частку відповідних проектів здійснюють і фінансують повністю або частково державні органи влади за рахунок державного бюджету, побічний результат у вигляді збільшення розміру податків не відбувається.

Протягом аналізованого періоду склалася певна практика застосування тих чи інших методів державного їх регулювання науково-технічних систем і інноваційної діяльності, що має тенденцію до збільшення рівня «ринковості», застосування економічних методів на перевагу від адміністративних.

В сучасних умовах реалізація таких заходів, як пряме фінансування діяльності, характерно відносно організацій державної форми власності (державні науково-дослідні інститути, вищі навчальні заклади). Останнім часом (1991–2011 роки) спостерігається тенденція

поступового зменшення рівня державної фінансової підтримки і перехід на самофінансування навіть науково-технічних систем державної форми власності. Винятком є державні структури, що за своєю сутністю не можуть мати інших джерел фінансування, ніж кошти державного або місцевих бюджетів.

У відношенні науково-технічних систем державної форми власності переважно домінують адміністративні методи державного регулювання, оскільки такі організації знаходяться в прямій залежності від державних органів влади, а адміністративні методи «дешевше» економічних. У відношенні організацій недержавної форми власності домінують переважно економічні методи державного регулювання, оскільки адміністративні є або неможливими, або ризиковими для особистої кар'єри державних службовців.

В сучасних умовах державне регулювання діяльності науково-технічних систем здійснює державний апарат, що об'єктивно є бюрократичним. Він містить в собі певну кількість осіб, які не зацікавлені в прийнятті рішень, що можуть бути корисними для національної економіки, однак містять ризик для особистої кар'єри. Значна кількість державних службовців діють строго в межах встановлених для них правил. Така система завжди подавляла ініціативу. Рішення приймаються лише обмеженим колом чиновників, що знаходяться на верхніх рівнях державного апарату. В той час, як інноваційна діяльність, на відміну від інших видів, характеризується підвищеним рівнем ризику. Це призводить до неадекватності реакції державного апарату в певних сферах державного регулювання на стрімкі зміни середовища, які диктують умови для інноваційної діяльності.

Усвідомлення багатьма такого явища зумовлює тенденцію передачі функції прийняття ри-

зику і вигід від здійснення інноваційної діяльності до осіб, що не відносяться до державного апарату. В той же час сектор приватних підприємців в Україні протягом аналізованого періоду (1991–2011 років) поступово збільшує свої інвестиційні можливості, однак в порівнянні з іншими країнами ще не в змозі прийняти на себе роль лідера в організації і інвестуванні інноваційних проектів.

В практиці державного регулювання інноваційної діяльності відомо декілька методів фінансової підтримки інноваційних проектів. Однак вони не дозволяють повністю нейтралізувати інноваційні ризики. В такому випадку державна фінансова підтримка інноваційних проектів стає проблематичною, в тому числі внаслідок проблематичності звітування службовців державного апарату за втрати за інноваційними проектами, що потерпіли невдачу. Якщо усунути необхідність звітування державних службовців виникає основа для їх зловживання державними коштами. В таких умовах в більшості інноваційних проектів інноваційний ризик має приймати сектор підприємців.

Приймати (а, відповідно, і управляти) інноваційним ризиком може особа, що володіє ресурсами, і які вона може втратити без катастрофічних наслідків для себе при реалізації інноваційних проектів. Одночасно така особа має приймати рішення щодо реалізації інноваційних проектів, тобто управляти ними. Винагородою за прийняття високого рівня інноваційного ризику для такої особи є можливість отримання надприбутку у випадку успіху інноваційного проекту. Саме такі умови зумовлюють ефективність інноваційної діяльності, а також наявність інноваційної інфраструктури, складовою якої є науково-технічні системи, необхідної нормативно-правової бази і фінансових ресурсів.

Однак це не означає, що державні органи влади на сучасному етапі розвитку економіки мають повністю відсторонитися від реалізації інноваційних проектів. Наприклад, будівництва новітніх атомних електростанцій поки що може бути здійснено тільки за кошти державного бюджету і тільки під керівництвом державних органів влади. Управління так званими «національними» інноваційними проектами має здійснюватися державними органами влади.

Однак тільки вони не здатні в сучасних умовах забезпечити інноваційний прорив національного господарства. Реалізація таких проектів, як будівництва новітніх електростанцій, створює і поліпшує лише умови для розвитку інших галузей національного господарства. В свою чергу створення інфраструктури для розвитку галузей, в яких традиційно домінує приватний капітал, є основною функцією держави.

Аналізований період часу характеризується тим, що, з одного боку, державний бюрократичний апарат не в змозі ефективно управляти інноваційними проектами, приймати і нейтралізувати інноваційні ризики, а з іншого, – сектор приватних підприємців, що тільки набирає міцності, але ще не має достатніх фінансових ресурсів для інтенсифікації реалізації інноваційних проектів на рівні, що забезпечить лідерство країни в міжнародній конкурентній боротьбі. В таких умовах рівень державного впливу на інноваційну діяльність залишається дискусійним.

З іншого боку, сектор домашніх господарств країни має певні заощадження, які могли би бути використані для реалізації інноваційних проектів. Однак домашні господарства не схильні до прийняття підвищених інноваційних ризиків і здійснювати довгострокові інвестиції, що вимагається для реалізації інноваційних проектів. На сьогодні ця проблема невирішена.

Іншою невирішеною проблемою залишається те, що значна частина наукових результатів (особливо вищих навчальних закладів) не використовується на практиці іншими секторами економіки (підприємці, домогосподарства, держава). Однією з причин цього на сьогодні є те, що особи, які приймають рішення щодо реалізації інноваційних проектів (в сучасних умовах це переважно підприємці і керівники підприємств) ще не в змозі сформулювати попит на наукові розробки і інновації на достатньому рівні. В свою чергу, причиною цього є як дефіцит фінансових ресурсів, так і недостатня обізнаність таких осіб з пропозицією науково-технічних систем наукових робіт і інновацій. Отже інфраструктура інноваційного ринку ще залишається непрозорою.

Вищезгадані проблеми в цілому призводять до однієї великої невирішеної проблеми: заощадження домашніх господарств, інноваційний

потенціал науково-технічних систем, здібності і підприємницькі таланти підприємців і менеджерів підприємств (в тому числі в частині нейтралізації інноваційних ризиків) не об'єднанні, а, відповідно, не взаємодіють для реалізації інноваційних проєктів. Виходячи з наведеного, в якості важливої мети державної інноваційної політики розвитку науково-технічних систем пропонується вирішення цієї проблеми. Ця політика має створити умови для взаємодії цих складових ефективності інноваційної діяльності або розробити адміністративні механізми для «вимушеного» об'єднання відповідних складових (рис. 2).

Рисунок 2. Складові ефективності інноваційної діяльності.

Висновки

Розглянуто особливості державного регулювання інноваційної діяльності, роль науково-технічних систем в реалізації інноваційних проєктів, що є теоретичною основою розробки теоретико-методичних основ удосконалення державної інноваційної політики розвитку науково-технічних систем особливо в частині оцінки побічного результату від реалізації інноваційних проєктів, який є фінансовою основою нейтралізації інноваційного ризику. Перспективою подальших досліджень за напрямком є конкретизація умов нейтралізації високого ризику при реалізації інноваційних проєктів.

Література

1. Про інноваційну діяльність : Закон України : № 40-IV від 4 липня 2002 року // Відомості Верховної Ради України. – 2002. – № 36. – Ст. 266.
2. Будкин, В. Инновационная модель развития национальных экономик / В. Будкин // Экономика Украины. – 2010. – № 6. – С. 67–78.
3. Гусев, В. Государственная инновационная политика: аспект интернационализации / В. Гусев // Экономика Украины. – 2003. – № 6. – С. 77–84.
4. Захарин, С. Стимулирование инновационной активности корпоративных структур / С. Захарин // Экономика Украины. – 2006. – № 8. – С. 41–48.
5. Наджафов, З. Некоторые аспекты государственной инновационной политики в промышленно развитых странах / З. Наджафов // Економіст. – 2006. – № 6. – С. 54–56.
6. Семиноженко, В. Технологические парки Украины: первый опыт формирования инновационной экономики / В. Семиноженко // Экономика Украины. – 2004. – № 1. – С. 16–21.

References

1. Law of Ukraine No. 40-IV dated back to June, 4, 2002 «Of innovative activities». *Registers of the Parliament of Ukraine*, 2002, № 36, art. 266. (in Ukrainian)
2. Budkin, V. Innovative model of national economies development. *Economy of Ukraine*, 2010, No. 6, p. 67–78. (in Russian)
3. Gusev, V. National innovative policy: internationalization aspect. *Economy of Ukraine*, 2003, No. 6, p. 77–84. (in Russian)
4. Zaharin, S. Innovative activities promotion of corporative structures. *Economy of Ukraine*, 2006, No. 8, p. 41–48. (in Russian)
5. Nadzhafov, Z. National innovative policy aspects in industrial developed countries. *The Economist*, 2006, No. 6, p. 54–56. (in Russian)
6. Seminozhenko, V. Engineering stocks of Ukraine: the first-ever experience of innovative economy creation. *Economy of Ukraine*, 2004, No. 1, p. 16–21. (in Russian)

7. Сидорова, А. Направления инновационного развития в промышленности Украины / А. Сидорова, А. Анисимов // Экономика Украины. – 2009. – № 3. – С. 19–26.
8. Тарасенко, Л. М. Організаційні аспекти державного управління інноваційними процесами / Л. М. Тарасенко, В. П. Колосюк, Д. Л. Тарасенко // Економіка: проблеми теорії та практики. – 2005. – Випуск 209, Том IV. – С. 982–988.
9. Шарко, М. Модель формирования национальной инновационной системы Украины / М. Шарко // Экономика Украины. – 2005. – № 8. – С. 25–30.
10. Якубовский, Н. Инфраструктура – фактор ускорения инновационного развития промышленности / Н. Якубовский, В. Шукин // Экономика Украины. – 2007. – № 2. – С. 27–38.
11. Якубовский, Н. Научно-инновационное обеспечение модернизации украинской промышленности / Н. Якубовский // Экономика Украины. – 2009. – № 10. – С. 4–14.
7. Sidorova, A.; Anisimov, A. Innovative development trends in industry of Ukraine. *Economy of Ukraine*, 2009, No. 3, p. 19–26. (in Russian)
8. Tarasenko, L. M.; Kolosyuk, V. P.; Tarasenko, D. L. Arrangement aspects of national management of innovative processes. *Economy: fundamental and practical problems*, 2005, Issue 209, Vol. IV, p. 982–988. (in Ukrainian)
9. Sharko, M. Model of national innovative system of Ukraine creation. *Economy of Ukraine*, 2005, No. 8, p. 25–30. (in Russian)
10. Yakubovskii, N.; Shchukin, V. Infrastructure is the factor of innovative industrial development acceleration. *Economy of Ukraine*, 2007, No. 2, p. 27–38. (in Russian)
11. Yakubovskii, N. Research-and-innovative provision for industrial updating of Ukraine. *Economy of Ukraine*, 2009, No. 10, p. 4–14. (in Russian)

Моргачов Ілля Вікторович – к.е.н., старший викладач кафедри економіки підприємства Технологічного інституту Східноукраїнського національного університету імені В. Даля. Наукові інтереси: інноваційна діяльність.

Моргачов Илья Викторович – к.э.н., старший преподаватель кафедры экономики предприятия Технологического института Восточноукраинского национального университета имени В. Даля. Научные интересы: инновационная деятельность.

Morgachov Ilya – PhD (Economics), a senior lecturer of the Enterprise Economy Department of the Engineering Institute of the Vladimir Dahl East-Ukrainian National University. Research interests: innovative activities.

